

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

การประถมศึกษา (Elementary Education) เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับ
ปวงชนที่มีวิวัฒนาการมาตามยุคสมัยนับแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน การจัดการประถมศึกษา
ถือเป็นการปูพื้นฐานของการศึกษาและเตรียมความพร้อมสำหรับผู้เรียน ในอันที่จะก้าวไปสู่
การศึกษาขั้นที่สูงขึ้นไป โดยรัฐมีหน้าที่ที่จะต้องจัดการประถมศึกษาสำหรับปวงชนทุกคนโดย
เสมอภาคและเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า และโดยนี้แห่งกฎหมาย การประถมศึกษาถือเป็น
การศึกษาภาคบังคับที่กำหนดให้เด็กไทยทุกคนต้องได้รับจากโรงเรียน เมื่อมีอายุครบ 6 ปี
บริบูรณ์ เว้นแต่จะมีเหตุสุดวิสัยที่ไม่สามารถจะเข้ารับการศึกษได้ตามข้อยกเว้นที่ระบุไว้ใน
พระราชบัญญัติประถมศึกษาเท่านั้น

การจัดการประถมศึกษา ต้องใช้ทรัพยากรและปัจจัยตลอดจนเทคนิควิธีการที่หลากหลาย
ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุตามจุดหมายของการจัดการประถมศึกษา การจัดการกิจกรรมการ
เรียนการสอนในระดับนี้ จะต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่เต็มไปด้วยบรรยากาศที่รุ่มรวยสนุกสนาน
และเป็นกันเอง (เอ.ไวรธ, 2533) และจะต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตลอดจนจะต้อง
นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามาประยุกต์ใช้กับการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน
ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และใช้อย่างคุ้มค่า (นิพนธ์, 2533) ซึ่งเทคโนโลยีทางการศึกษา
ก็ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ
ศึกษาเท่านั้น แต่หมายถึงสื่อประกอบการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ การนำเอาวัสดุอุปกรณ์
และวิธีการมาใช้ในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กับกระบวนการสื่อความหมาย
โดยสื่อจะเป็นตัวกลางที่จะช่วยให้ครูสามารถถ่ายทอดความรู้ แนวคิด และเหตุผลที่ให้แก่
ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย (จันทร์ฉาย, 2533)

สื่อการสอน (Instructional Media) นับว่ามีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเป็นอย่างยิ่ง สื่อการสอนจะช่วยแบ่งเบาภาระของครูผู้สอนทั้งด้านแรงงานและเวลา นอกจากนี้สื่อการสอนควรได้รับการจัดให้สามารถเอื้อต่อการใช้ประกอบการสอนอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องแก่ครูผู้สอนในโรงเรียนอย่างเป็นระบบด้วย การจัดระบบสื่อการสอนที่ดี ย่อมทำให้ระบบการจัดบริการทางวิชาการภายในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการจัดระบบใด ๆ จะเป็นการกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานและการแก้ปัญหาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงานด้วยการรวบรวมข้อมูลและทรัพยากร วิเคราะห์ปัญหา รวบรวมวิธีการแก้ปัญหาและประเมินผลอันได้เพื่อปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น (สันศักดิ์ และนิมฟ์ใจ, 2524)

ในการจัดการประถมศึกษาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้พยายามจัดระบบสื่อการสอนและบริการทางวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในอันที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่แต่ละหน่วยงานรับผิดชอบอยู่ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่ในการจัดการประถมศึกษาของชาติได้กำหนดรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาที่รับผิดชอบโดยได้จัดทำโครงการพัฒนารูปแบบคุณภาพการปรับปรุงการประถมศึกษา (คณศ.) ขึ้นในปีงบประมาณ 2526-2527 โดยดำเนินการในรูปของศูนย์วิชาการซึ่งจัดตั้งขึ้น 2 ระดับ คือ ศูนย์วิชาการจังหวัด และศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนเริ่มดำเนินการในลักษณะนำร่อง 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดปัตตานี และศรีสะเกษ (สุชาติ, 2533) โดยมีวัตถุประสงค์และเน้นบทบาททางวิชาการดังนี้

1. วิเคราะห์สื่อการสอนเพื่อบริการแก่ครูผู้สอน
2. พัฒนาการผลิตสื่อการสอนเพื่อใช้เป็นต้นแบบแก่โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียน
3. ให้ความรู้แก่ครูในการใช้สื่อการเรียนการสอน การเก็บ ซ่อมแซม และการบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอน

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาการประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติในรูปแบบของศูนย์วิชาการ เกิดขึ้นจากนโยบายที่จะให้ความสำคัญของสื่อการสอนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของครูและนักเรียน ดังนั้น การผลิต การบริการด้านสื่อการสอน จึงควรสอดคล้องกับสภาพการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียนด้วย นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มที่จะรวมห้องสมุดและห้องสื่อของโรงเรียนเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นแหล่ง

ให้บริการด้านสื่อการสอนแก่คณะครูในโรงเรียน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาอย่างคุ้มค่าด้วย โดยที่ห้องสมุดและห้องสื่อของโรงเรียนจะเป็นเครือข่ายงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน มีผู้ประสานงานระหว่างโรงเรียนกับกลุ่มโรงเรียนเพื่อจัดบริการสื่อการสอนเชิงรุกในลักษณะการนำสื่อการสอนไปบริการถึงโรงเรียนด้วย (ปิฉัฏฐ์, 2534)

โดยเหตุที่วิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในส่วนที่ต้องทำให้การจัดการศึกษาได้พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาต่างๆ ออกไปหลายรูปแบบความจำเป็นในการดำเนินงานระบบสื่อการศึกษาในศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resources Center) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งระบบสื่อการศึกษาดังกล่าวต่อมาได้พัฒนาเป็นหน่วยงานหรือองค์กร เพื่อพัฒนาระบบการเรียนการสอนโดยเรียกชื่อต่าง ๆ กันออกไป เช่น ศูนย์สื่อการศึกษา ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาและศูนย์วิชาการโรงเรียน ซึ่งศูนย์วิชาการโรงเรียนเป็นหน่วยงานหนึ่ง ที่จะสามารถกระตุ้นให้ครูได้ลงมือผลิตและใช้สื่อการสอนอย่างจริงจัง สามารถพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (พิสิษฐ์, 2534) นอกจากนั้นศูนย์วิชาการระดับโรงเรียนจะเป็นที่รวมของอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนให้บริการซ่อมแซมบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอนและการอบรมอบรมสัมมนาทางวิชาการเป็นระยะตามความต้องการของโรงเรียน (ประเสริฐ, 2531) ซึ่งจะเห็นได้ว่า รูปแบบการพัฒนาศูนย์วิชาการด้วยรูปแบบของการจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์วิชาการทั้งในระดับกลุ่มและระดับโรงเรียน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจากการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ คพศ. ดังกล่าวพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและอัตราการมาเรียนของนักเรียนในจังหวัดปัตตานีและศรีสะเกษ มีแนวโน้มและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ครูใช้วิธีการสอนที่ดึงดูดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง สถานการณ์การใช้สื่อการสอน และบรรยากาศในห้องเรียนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น (บุญเรือง, 2528)

ในส่วนการจัดการประถมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลแม้จะมีรูปแบบการพัฒนาการศึกษาในหลายรูปแบบและหลายลักษณะ ทั้งด้านการพัฒนาบุคลากร พัฒนาระบบการบริหารจัดการเรียนการสอนและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง แต่การพัฒนาการศึกษาด้วยรูปแบบของศูนย์วิชาการโรงเรียน ยังไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน และแม้ว่าการจัดการศึกษาของเทศบาลในปัจจุบัน ได้พัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศได้ในระดับหนึ่งจนเป็นที่ยอมรับมากขึ้น แต่ยังมีบางจุดหรือบางประเด็นที่ควรจะได้รับการปรับปรุง

แก้ไขให้ดีขึ้น ทั้งนี้จะเห็นได้จากผลการประเมินตามโครงการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนเทศบาลและเมืองนักษะ พ.ศ. 2533 กลุ่มวิชาการสำนักงานการศึกษา ก่อตั้ง, 2533) ของสำนักงานการศึกษาท้องถิ่นกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งถือเป็นการประเมินครั้งล่าสุด ในส่วนของเทศบาลตำบลเมืองพล พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในกลุ่มทักษะทั้งภาษาไทยและคณิตศาสตร์ โดยเฉลี่ยยังต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 60) กล่าวคือ ภาษาไทย = 58.40 คณิตศาสตร์ = 54.10 (กลุ่มวิชาการเทศบาลในเขตการศึกษา 9, 2534) และผลการประเมินในด้านการเรียนการสอน (process) ยังพบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังใช้สื่อประกอบการสอนน้อย เนื่องจากสื่อการสอนมีไม่เพียงพอและไม่ตรงกับความต้องการ และโดยที่แนวคิดของการจัดตั้งศูนย์วิชาการขึ้นมาในโรงเรียนนั้น วัตถุประสงค์หลักก็เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน สื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์การเรียนการสอน ระบบบริหารและการนิเทศ ตลอดจนสนับสนุนกิจกรรมการบริการการศึกษา (โครงการรับความช่วยเหลือ, 2530) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการจัดตั้งศูนย์วิชาการขึ้นในโรงเรียนเทศบาลน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดบริการสื่อการสอนและบริการทางวิชาการแก่ครูผู้สอน ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อกำหนดรูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการ ที่สอดคล้องและเหมาะสมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น

1.2.2 เพื่อนำรูปแบบที่ได้ไปจัดตั้งและดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่และการกิจของศูนย์วิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น

1.2.3 เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานของศูนย์วิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น ภายหลังจากจัดตั้งและเปิดดำเนินการตามบทบาทหน้าที่และการกิจของศูนย์วิชาการโรงเรียนแล้วเป็นเวลา 6 เดือน

1.3 ประชากรในการวิจัย

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ เป็นบุคลากรทางการศึกษาของเทศบาลตำบลเมืองพล อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย

- ผู้บริหารการศึกษาเทศบาล/ผู้ช่วย จำนวน 3 คน
- ผู้บริหารโรงเรียน/ผู้ช่วย จำนวน 4 คน
- คณะทำงานศูนย์วิชาการโรงเรียน จำนวน 10 คน
- ครูผู้สอน จำนวน 33 คน
- รวม 50 คน

1.4 สถานที่ทำการวิจัย

- 1.4.1 กองการศึกษา เทศบาลตำบลเมืองพล อำเภอพล จังหวัด ขอนแก่น
- 1.4.2 โรงเรียนเทศบาลนวลประชาชนกุล อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น
- 1.4.3 โรงเรียนเทศบาลศรีเมืองพลประชานุเคราะห์ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 จะได้รูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการที่สอดคล้องและเหมาะสมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น
- 1.5.2 จะสามารถนำรูปแบบที่ได้ไปจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น
- 1.5.3 จะได้ทราบผลการดำเนินงาน และได้รูปแบบและแนวทางการดำเนินงานศูนย์วิชาการสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดเทศบาลอื่น ๆ

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

- 1.6.1 รูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียน หมายถึง องค์ประกอบของ

โครงสร้าง ตลอดจนบทบาทหน้าที่และภารกิจของศูนย์วิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น

1.6.2 ผลการดำเนินงานของศูนย์วิชาการโรงเรียน หมายถึง ผลการปฏิบัติภารกิจ ตามโครงสร้างงานภายในตามรูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนประถมศึกษาที่ได้จากความคิดเห็นและความต้องการของบุคลากรทางการศึกษา ในสังกัดเทศบาลตำบลเมืองพลจังหวัดขอนแก่น ที่เป็นประชากรในการวิจัย

1.6.3 ศูนย์วิชาการโรงเรียน หมายถึง หน่วยงานภายในโรงเรียนประถมศึกษา ประกอบด้วยห้องสมุด ห้องสื่อโสตทัศน ห้องสื่อวัสดุอุปกรณ์ ที่เป็นศูนย์กลางในการจัดระบบสื่อการสอน และการให้บริการทางวิชาการต่าง ๆ แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น ที่มีการจัดตั้งและดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่และภารกิจของศูนย์วิชาการโรงเรียน

1.6.4 บุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน หมายถึง พนักงานครูเทศบาลทั้งที่ทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหารและครูผู้สอน ลูกจ้างที่ทำหน้าที่สอน ตลอดจนนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น ในภาคเรียนที่ 1-2 ปีการศึกษา 2535 ที่มีการจัดตั้งและดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่และภารกิจของศูนย์วิชาการโรงเรียนขึ้น

1.6.5 ผู้บริหารการศึกษาเทศบาล/ผู้ช่วย หมายถึง ผู้อำนวยการกองการศึกษาเทศบาลและผู้ช่วยผู้อำนวยการกองการศึกษาเทศบาลฝ่ายบริหาร และฝ่ายพัฒนาการศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายบริหารในกองการศึกษาเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น ในภาคเรียนที่ 1-2 ปีการศึกษา 2535 ถือเป็นคณะกรรมการอำนวยการของศูนย์วิชาการโรงเรียน

1.6.6 ผู้บริหารโรงเรียน/ผู้ช่วย หมายถึง อาจารย์ใหญ่และผู้ช่วยฝ่ายบริหารหรือฝ่ายธุรการที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น ในภาคเรียนที่ 1-2 ปีการศึกษา 2535 ถือเป็นคณะกรรมการอำนวยการของศูนย์วิชาการโรงเรียน

1.6.7 คณะทำงานศูนย์วิชาการโรงเรียน (หรือคณะกรรมการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียน) หมายถึง ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอนที่เป็นตัวแทนจากสายชั้นต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่ากลุ่มวิชาการเทศบาลในภาคเรียนที่ 1-2 ปีการศึกษา 2535